
Uvodnik

Ob 20-letnici izdajanja revije *Varstvoslovje* in 45-letnici začetka študija s področja varstvoslovja, katerega diplomanti predstavljajo pomemben del profesionalne strukture v slovenskem varnostnem sistemu, smo se v uredniškem odboru revije odločili, da izdamo številko na temo profesionalizacije varnostnih in nadzorstvenih organizacij. Po tehtnem premisleku smo se odločili, da pod drobnogled vzamemo najštevilčnejše in načeloma tudi najpomembnejše organizacije oziroma dejavnosti za zagotavljanje varnosti v Sloveniji: Slovensko vojsko, policijo, zaposlene na področju penološke dejavnosti, zaščito, reševanje in pomoč ter zasebno varstvo.

Profesionalizacijo lahko opredelimo v dveh pomenih. Gledano iz zgodovinskega zornega kota oziroma zornega kota razvoja neke dejavnosti pomeni profesionalizacija prehod nekega poklica v profesijo. V tem razvoju poklic pridobiva višje standarde dela, izobrazbe in vedenja zaposlenih, večje odgovornosti in večjo družbeno pomembnost, boljše organiziranost zaposlenih v dejavnosti ipd. V razvoju profesije oziroma v procesu profesionalizacije nekega poklica torej poklic postopoma pridobiva značilnosti profesije, pri čemer pa nekatere značilnosti razvije bolj, druge manj, ene prej, druge kasneje, zato lahko govorimo tudi o stopnji profesionaliziranosti ali stopnji profesionalizma, profesionalnosti nekega poklica. V drugem pomenu pa profesionalizacijo razumemo kot (terciarno) socializacijo posameznika. Kot proces, v katerem ta posameznik dobiva zavedanje o značilnostih profesije ter o standardih, odgovornostih in pomenu dela člana profesije.

Profesija torej pomeni nadgradnjo poklica. Sociologija poklicev in profesij je razlike najprej videla v značilnostih obeh, ki se nanašajo na vrsto znanja, način pridobivanja novih članov, odgovornosti, simbole oziroma kulturo nasploh ipd., sčasoma pa je bilo treba na poklice in profesije ter na profesionalizacijo oziroma profesionalizem začeti gledati drugače. V sodobni sociologiji poklicev in profesij se tako »značilnostni pristop« k opredeljevanju profesije ne uporablja več. Zdi se, da ni več pomembno, da se med profesijami in poklici riše črta delitve, temveč se obe vrsti dejavnosti obravnavata kot sorodne socialne oblike oziroma institucije, ki imajo veliko skupnih značilnosti, zlasti še v poklicni socializaciji in krepitvi identitete. Če posameznik opravlja neko delo, za katero ni potrebno neko dolgotrajno in zahtevno izobraževanje, z veliko odgovornostjo, lahko trdimo, da ga opravlja profesionalno. Zaupamo mu, da bo delo opravil dobro, kar je še en vidik profesionalizma. Med profesionalcem in uporabnikom namreč praviloma vlada (ali naj bi vladala) visoka stopnja zaupanja.

V vsakodnevnem izrazoslovju besedo »profesionalec« pogosto uporabimo za nekoga, ki delo opravlja kot službo. Govorimo o profesionalnih vojaki, gasilcih, varnostnikih, pevcih, športnikih ... Ustreznejši izraz zanje je vsekakor poklicni vojak, poklicni gasilec itd. Vendar pa, kot že omenjamo zgoraj, so zahteve dela (in verjetno tudi pričakovanja uporabnika) danes v številnih poklicih tako visoke, da zaposleni v njih stremijo k doseganju visokih, torej profesionalnih standardov. Kaj pa prostovoljci? Ali si zato, ker njihovo delo ni poklicno, lahko privoščijo, da opravljajo svojo dejavnost po nižjih, neprofesionalnih standardih? Tudi o tem, zdi

se bolj retoričnem, vprašanju razpravljajo avtorji prispevkov v pričujoči tematski številki revije.

Maja Garb in **Bernarda Tominc** sta se lotili analize vojaške profesije. Vojaška profesija naj bi sodila med najbolj znane in tradicionalne profesije, čeprav ji nekateri avtorji zaradi nedoseganja nekaterih standardov profesionalizma (npr. popolne profesionalne avtonomije, saj je del te avtonomije v rokah političnega odločanja) ta status oporekajo. Tradicionalno je vojaška profesija le častniški del vojaštva, torej le častniški zbor. Toda teorije profesionalizma so se na podlagi spremljanja razvoja dejavnosti in delovanja njihovih izvajalcev razvile od le identificiranja specifičnih značilnosti profesij do širšega razumevanja v smislu višjih standardov dela in obnašanja članov poklicnih struktur oziroma celotnih dejavnosti. Tako tudi v vojskah profesionalizem proučujemo in vidimo v ostalih strukturah in ne le v častniškem zboru. V Sloveniji se pojem profesionalna vojska še vedno nekritično uporablja le kot sinonim za poklicno vojsko. Hkrati pa je zaznati, da se profesionalni standardi dela ter obnašanja v Slovenski vojski razumejo kot cilj za celotno institucijo in ne le za častniški zbor. Elementom profesionalizma vojske, od izobraževanja in etike do združenj, se v Sloveniji namenja precej pozornosti, zaznati pa je različne poglede in načrte glede njihovega razvoja in uveljavljanja.

Branko Lobnikar in **Maja Modic** sta pod drobnogled vzela slovensko policijo. Ugotavljata, da je slovenska policija v zadnjih 150 letih šla skozi korenite procese transformacije, ki so od nje terjale veliko organizacijskih in funkcijskih sprememb. Tako kot drugje po svetu se policija tudi v Sloveniji spreminja v mlado profesijo. V primerjavi z drugimi institucijami pluralne policijske dejavnosti (redarstvo, zasebno varovanje, detektivska dejavnost, carina, pravosodna policija idr.) je policija odšla najdlje po poti profesionalizacije. Pravzaprav ima razvite vse ključne elemente profesije, od vse daljšega in natančno predpisanega specializiranega izobraževanja za vstop v policijski poklic, ki se lahko opravlja samo v policijski organizaciji, preko etičnega kodeksa in strokovnih publikacij, do profesionalnih združenj. Vendar lahko policija uspešno deluje samo v soodvisnosti s prej omenjenimi sorodnimi organizacijami oziroma dejavnostmi. Zato med pomembnejšimi izzivi slovenske policije tudi v prihodnje ostaja sodelovanje z različnimi akterji s področja zagotavljanja varnosti, pri čemer velik del odgovornosti nosi tudi nacionalna politika na področju varnosti.

Rok Hacin in **Gorazd Meško** obravnavata razvoj in profesionalizacijo penološke stroke in zaporskega osebja v Sloveniji. S pregledom razvoja penološke stroke, raziskav in zakonske ureditve proces profesionalizacije analizirata v treh obdobjih. Ne preseneča, da je dobri dve desetletji po drugi svetovni vojni na penološkem področju prevladoval vojaški in miličniški vpliv, ki je imel za posledico avtoritarnost in rigidne odnose med zaporskimi delavci in obsojenci. Sledilo je približno enako dolgo obdobje, ki ga zamejuje osamosvojitve Slovenije, v katerem se fokus izvrševanja kazenskih sankcij z varnostne komponente prenese na tretma obsojencev. V času samostojne države pa se pozornost penologije usmeri v skrb za varstvo pravic obsojencev in njihovo obravnavanje v skladu z evropskimi standardi. Tem spremembam so sledile tudi zahteve po drugačnih kompetencah zaposlenih na penološkem področju. Penološka stroka se sooča tudi z izzivi, ki so tipični za vse profesije in proces profesionalizacije – še vedno namreč

ni bil sprejet kodeks zaporskega osebja, že pred leti pa je prenehala izhajati tudi strokovna revija Penološki bilten, kar sta kar dve pomembni značilnosti razvitega poklica/profesije.

Marjan Malešič in **Julij Jeraj** pišeta o procesih profesionalizacije na področju zaščite, reševanja in pomoči. V sistemskem smislu gre za tretji steber ali podsistem nacionalnovarnostnega sistema, ki je predvsem za prebivalstvo izjemno pomemben, saj mora biti sposoben učinkovitega odziva 24 ur vse dni v letu. Proces profesionalizacije sta avtorja raziskovala v strukturnem in funkcionalnem smislu in ugotovila, da ne v prvem in ne v drugem smislu področje zaščite, reševanja in pomoči v Sloveniji ni v celoti profesionalizirano. Ocenjujeta, da popolna strukturna profesionalnost tudi ne bi bila smotrna, saj sistem v veliki meri temelji na visoko razvitem prostovoljstvu. Temu navkljub, ali prav zato, pa bi bilo treba poklicne strukture okrepiti in v tem smislu doseči raven poklicnosti služb, ki smo jo pred več kot dvajsetimi leti že dosegali. Rezerve so tudi na področju funkcionalne profesionalnosti, ki bi jo bilo mogoče povečati z uporabo vseh obstoječih možnosti izobraževanja in usposabljanja, ob tem pa oblikovati specialistične programe na področju zaščite, reševanja in pomoči. Avtorja tudi ocenjujeta, da bi enotno profesionalno združenje prispevalo tako k poenotenju standardov na področju izobraževanja in usposabljanja kot k oblikovanju skupnega etičnega kodeksa.

Tematsko številko zaokrožuje prispevek **Mihe Dvojmoča** in **Andreja Sotlarja**, ki se lotevata profesionalizacije v zasebnem varstvu, torej tisti gospodarsko-varnostni dejavnosti, ki je država sicer ne zagotavlja, jo pa regulira in bolj ali manj podpira že približno 30 let. Tudi tako, da predpisuje vstopne in druge pogoje za opravljanje različnih poklicev od varnostnika do detektiva. Avtorja ugotavljata, da so poklici na področju zasebnega varovanja bolj zakonsko zaščiteni, kot to velja za detektivski poklic, saj se tam pojavljajo tudi podjetja in posamezniki, ki nimajo detektivske licence, pa opravljajo tudi dela, ki bi jih naj le detektivi. Obe dejavnosti sta že zelo zgodaj oblikovali etični kodeks in profesionalna združenja, je pa res, da to od njih z zakonodajo »pričakuje« tudi država. Veliko število gospodarskih subjektov in prav toliko interesov verjetno botruje dejstvu, da danes ne obstaja resna strokovna revija, ki bi bila specializirana prav za področje zasebnega varstva. Ne izključno, a tudi zato, je zasebno varstvo v družbi še vedno slabo prepoznavno. Ob vseh korakih na poti nadaljnje profesionalizacije področja bo enkrat treba priznati, da je pošteno nagrajevanje zasebnovarnostnega osebja (detektivi so tu v drugačnem položaju) vsaj tako pomemben dejavnik kakovosti kot izobraževanje in usposabljanje.

Spoštovane bralke in bralci, tematsko številko na temo profesionalizacije izdajamo ravno v času, ko najodgovornejše funkcije na varnostnem, obrambnem in drugih področjih v državi prevzemajo novi ministri. Za ministre velja, da so le redko profesionalci v smislu, da po poklicu izhajajo z delovnega področja, ki ga morajo voditi. Toda, kot smo v prispevkih prebrali, to dostikrat niti ni ključno – pomembno je, da se delo opravi čim bolj strokovno, korektno in odgovorno, skratka profesionalno! Strokovni nosilci varnostnega sistema pravzaprav ne pričakujejo nič drugega kot to, da bodo tudi ministri, državni sekretarji in celotna vlada profesionalno opravili svoj del posla. To pomeni, da bodo posameznemu resorju zagotovili ustrezne in zadostne kadrovske, materialne in finančne vire

ter poskrbeli za dovolj politične podpore in razumevanja za varnostne potrebe države. Vse drugo bodo opravili profesionalci na terenu.

Avtorji in uredniki upamo, da bo tako odločevalcem kot profesionalcem na varnostnem področju naše pisanje vsaj v majhno pomoč.

Izr. prof. dr. Andrej Sotlar

Gl. in odg. urednik

Doc. dr. Maja Garb

Gostujoča urednica

Izr. prof. dr. Branko Lobnikar

Gostujoči urednik